

Bírálóí vélemény Meskó Norbert „Evolutionary Sexual Psychology” című MTA doktori értekezéséről

Meskó Norbert terjedelmes (560 oldal) akadémiai dolgozatának gerincét összesen 16, a beadás idején jelentős számban (12) már nemzetközi, az esetek döntő többségében Q1/Q2-es folyóiratban publikált vagy publikációra elfogadott, kisebb részben közlésre benyújtott (ezek jó része időközben minden bizonnyal szintén elfogadásra került) empirikus munka adja. A dolgozat angol nyelvű, az alapul vett publikációkat és kéziratokat változatlan formában, a kiegészítő anyagokkal (*supplementary materials*) együtt tartalmazza.

Az empirikus munkák előtt található bevezető a dolgozat címével összhangban evolúciós pszichológiai megközelítésű. Részletesebben is bemutat olyan elméleteket és jelenségeket (pl. *Life History Theory*, forrás-allokáció, *Parental Investment Theory*), amelyek megfelelő elméleti keretet nyújthatnak az empirikus munkák értelmezéséhez. A dolgozat három nagy területével (szexuális motivációk, sugar-kapcsolatok, megjátszott női orgazmus) kapcsolatos részek együtt az empirikus munkák elé kerültek. A bíráló véleménye szerint talán hasznosabb lett volna a specifikus részeket közvetlenül az empirikus cikkek vonatkozó csoportjai elé tenni, ezzel megkönnyítve az olvasó dolgát. Ugyanakkor fontos kiemelni azt, hogy az elméleti bevezető nagyon logikusan felépített, önmagába is hasznos, élvezetesen megírt, magas színvonalú munka.

Miközben bevezető egyértelműen evolúciós perspektívájú, ez a szemlélet a bemutatott cikkek és kéziratok esetében a legtöbb esetben nem köszön vissza (ennek hátterében nyilván a megcélzott folyóiratok fókusza is áll), s hiányzik az is, hogy a szerző legalább a végső összefoglalóban szisztematikusan megpróbálja evolúciós keretbe helyezni a leírt jelenségeket, azaz a proximális faktorokat visszacsatolni a disztális tényezőkhöz. Bár a szerző szerint „*A central conclusion of this study is that sexual motivation operates as a critical component of broader mating strategies, reflecting evolutionary and psychological mechanisms that influence interpersonal dynamics and reproductive behavior*” (525. o.), az evolúciós szál konzekvens végigvitele itt is elmarad. Ugyanakkor a tágabb evolúciós kontextus felvázolása a megértéshez nem is feltétlenül szükséges – bár a bíráló számára mindenképpen pozitív lenne –, hiszen a vizsgálatok következtetéseinek döntő többsége a szexuálszichológia keretrendszerében is értelmezhető, gyakorlati és elméleti jelentőséggel egyaránt bíró eredmény.

Módszertanilag egyértelműen gyenge pontja a dolgozatnak az, hogy a bemutatott vizsgálatok kivétel nélkül keresztmetszeti típusúak és kérdőíves (*self-report*) alapúak. Az egyes

munkák szerzői egyébként szóhasználatukban, a levont következtetések tekintetében minden esetben korrektül ezeken a kereteken belül maradnak. Mégis adódik a kérdés, hogy például a leírt egyéni különbségek mennyire tekinthetők időben stabilnak, vonás-jellegűnek - ugyanis főképpen ebben az esetben érdemes (evolúciós) stratégiákról beszélni. Vannak esetleg ezzel kapcsolatos adatok? Ugyanígy, amint azt az egyes cikkek szerzői maguk is rendszeresen hangsúlyozzák, viselkedéses és/vagy kísérletes adatok híján nem igazán tudhatjuk azt, hogy a kérdőívekkel mért szexuális és egyéb jellemzők és preferenciák mennyire „valósulnak meg” vagy éppen mennyire csak a kitöltők attitűdjét tükrözik. E témák (s általában a humán szexualitás) esetében ez egy különösen fontos pont, hiszen nagyon sok torzító faktor színezheti át a kérdőívekre adott válaszokat. A jövőben vajon milyen módszerekkel, megközelítésekkel lenne érdemes bővíteni a módszertani repertoárt?

A 16 empirikus munka meghaladja az MTA doktori dolgozatokban „szokásos” mennyiséget. A bemutatott kutatásokban a szerzők a későbbi hazai kutatások számára is kifejezetten fontos kérdőív-fejlesztési és adaptációs tevékenységet végeztek el. Nagyon impozáns az egyes vizsgálatok elemszáma, ami nem ritkán a több ezres tartományban mozog - egy érdekes szakmai és kutatásetikai kérdés ugyanakkor az, hogy szükség van-e ekkora elemszámokra, érdemes-e ennyi résztvevőt kérdőívek kitöltésével foglalkoztatni. A dolgozatokban egyébként ritkán találunk formális mintaméret-kalkulációt - talán azért, mert az elemszámok rendszeresen és nyilvánvalóan meghaladják a szükséges minimumot. A bíráló hiányolja a kutatások preregisztrációját is, ami egyetlen munka esetében sem történt meg, miközben más tekintetben (pl. az adatok szabad hozzáférhetősége vonatkozásában) a szerzők követik az *Open Science* elveit. Mi volt vajon ennek az oka?

A dolgozat erősségei közé tartozik az adatok elemzése során felhasznált statisztikai módszerek adekvát és egyben modern volta is. A szokásos többváltozós elemzések és megerősítő faktorelemzések túl különféle Bayes-i statisztikán alapuló módszerek és hálózatelemzés is előfordul. Emellett érdemes kiemelni azt is, ahogyan az egyes részekben található munkák egymásra épülnek: a kérdőívek adaptációját vagy új kérdőívek kidolgozását hipotéziseket tesztelő munkák követik, s összességében a három nagy rész is egy szép logikai ívet alkot.

A doktori dolgozatban található empirikus munkák „gyöngyszemét” egyértelműen a 11-es vizsgálat jelenti, ami jelentős nemzetközi összefogásban valósult meg, s egy igen nehezen vizsgálható, kulturális hatásoktól terhelt jelenséget (a sugar-kapcsolatokkal kapcsolatos attitűdöket) próbál felmérni. Összesen 87 országban, 37 nyelven töltötték ki a résztvevők a kérdőíveket, ami nemzetközi összehasonlításban is impozáns vizsgálatnak számít. A bemutatott munkák

összességében egyértelműen azt mutatják, hogy a szerző nemzetközi viszonylatban is számontartott kutatója a területnek.

A dolgozat egészének áttekintését követően a bírálónak a következő specifikus (egyes kutatásokra vonatkozó) kérdései merültek még fel:

1. Study 2.5: A nők esetében talált negatív kapcsolat a párkapcsolati elégedettség és a diádikus megküzdésbe való saját befektetés (*own dyadic coping*) között nem lehet-e esetleg szuppresszor hatás következménye?
2. Study 3.1: A sugar-típusú kapcsolatokkal kapcsolatos attitűdöket mérő kérdőív fejlesztése egy más témájú kérdőívből (*Acceptance of Cosmetic Surgery Scale*) indult ki, a szerzők indoklása szerint azért, mivel mindkét jelenség rokon a szelf-objektifikációval. Bár ez utóbbi igaz, az eredeti kérdőív tételeinek módosítása mégis rizikós lehet; például egyes, a sugar-kapcsolatok esetében kulcsfontosságú témák így kimaradhatnak a tételek közül. Mi erről a szerző véleménye?

Összességében a bíráló véleménye szerint a dolgozat eléri, sőt bizonyos szempontból meg is haladja az MTA doktori disszertációk esetében megkövetelt szintet. Ennek megfelelően a dolgozat nyilvános védeésre bocsátását támogatom.

Esztergom, 2026 március 5.

Köteles Ferenc